

До разової спеціалізованої вченої ради
Одеського державного університету
внутрішніх справ

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, професора кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ Кройтора Володимира Андрійовича на дисертацію Карацук Катерини Леонідівни на тему: «Медіація у виконавчому провадженні», представленій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена пошуками підвищення ефективності процедур захисту прав, свобод та охоронюваних законом інтересів. Слід зазначити, що однією з важливих складових справедливої судової процедури є обов'язковість рішень суду, зокрема, в цивільному судочинстві. Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини й громадянина захищаються судом. Право на судовий захист включає не лише постановлення та оголошення судом рішення, а й своєчасне його виконання. Усунення наслідків порушення суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів та їх поновлення є одним із найважливіших завдань правосуддя. Своєчасне й повне виконання судових рішень гарантує здійснення суб'єктивних прав, визнаних судовим рішенням, і виконання юридичних обов'язків, що підтверджені ним. Завершення процесу судового захисту порушеного або оспорюваного суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу відбувається лише у випадках їх реального поновлення шляхом примусового виконання судового рішення, що здійснюється у виконавчому провадженні.

Стаття 129 Конституції України встановлює, що суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному судовому порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд. Згідно з п. 9 ч. 2 ст. 129 Конституції України обов'язковість судового рішення є основною засадою судочинства.

Відповідно до ст. 18 ЦПК України судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян, і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, установлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами. Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом. Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням порушуються їхні права, свободи чи інтереси.

Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві має застосовуватися з урахуванням ЄКПЛ і практики ЄСПЛ. Зокрема, ЄСПЛ наполягає на неабиякій важливості такої властивості судового рішення, що набрало законної сили (*res judicata*), як можливість і реальна забезпеченість з боку держави його фактичного виконання. Європейський суд і Комітет міністрів Ради Європи неодноразово стверджували, що ст. 6 Конвенції, зокрема, вимагає створення гарантій не лише самого судового розгляду, а й реального виконання судового рішення. Так, у Рекомендації № Rec (2003) 17 Комітету міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» від 9 вересня 2003 р. зазначається, що примусове виконання судового рішення є невіддільною частиною фундаментального права людини на справедливий судовий розгляд у розумний строк, гарантованого ст. 6 ЄКПЛ, стверджуючи, що держави-члени зобов'язані забезпечити усім особам, які отримали остаточне й обов'язкове рішення суду, право на його примусове виконання. Невиконання судового рішення або набрання чинності із затримкою можуть зробити це право нечинним або уявним на шкоду одній стороні. Безкінечна можливість оскарження судового рішення (зокрема така, що не обмежена певними розумними строками) ставить під сумнів можливість виконання судового рішення, перетворюючи право на судовий захист у просту декларацію.

Адже, як зазначається в ч. 5 розд. II Концепції вдосконалення судівництва, для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, судовий захист, як і діяльність суду, не може вважатися дієвим, якщо

судові рішення не виконуються або виконуються неналежним чином і без контролю суду за їх виконанням. Про це зазначається й у рішеннях ЄСПЛ. Так, у справах «Горнсбі проти Греції» (*Case of Hornsby v. Greece*) від 19 березня 1997 р., «Шаренок проти України» від 22 лютого 2004 р. та низки інших, зазначається, що право на судовий захист було б ілюзорним, якби правова система держави дозволяла, щоб остаточне зобов'язальне рішення залишалося недієвим на шкоду одній із сторін.

При характеристиці структури цивільного судочинства та системи його проваджень ЄСПЛ вважає, що в контексті ст. 6 ЄКПЛ виконання судового рішення має розглядатися як складова судового розгляду, оскільки невиконання рішення суду позбавляють положення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ будь-якого сенсу. Так, у справі «Шмалько проти України» ЄСПЛ наголосив, що п. 1 ст. 6 гарантує кожному право на звернення до суду або арбітражу з позовом стосовно будь-яких його цивільних прав та обов'язків. Однак це право було б ілюзорним, якби правова система держави допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній зі сторін. Було б незрозуміло, якби ст. 6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме – справедливий, публічний і швидкий розгляд, і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо тлумачити ст. 6 ЄКПЛ як таку, що стосується виключно доступу до судового органу та судового провадження, то це могло б призводити до ситуацій, що суперечать принципу верховенства права, який договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей ст. 6 ЄКПЛ виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина «судового розгляду».

Разом з тим, прийняття низки нових законодавчих актів, які внесли чимало змін у сферу виконавчого провадження, по-новому актуалізують дослідження, присвячені примусовому виконанню рішень, зокрема, можливості використання процедури медіації в процесі виконання судового рішення. Як вірно зазначає дисертантка, що хоча законодавство України передбачає можливість використання медіації, вона ще не стала загальноприйнятою практикою для вирішення спорів,

зокрема на стадії виконання рішень судів та інших органів. Поширенню медіації заважають як недоліки в правовому регулюванні, так і неготовність суб'єктів до її активного застосування (стор.16).

Маємо погодитися, що ефективний механізм медіації в межах виконавчого провадження може стати ключем до оптимізації роботи судової системи, збільшення рівня виконуваності судових рішень, підвищення правової культури, оптимізації роботи виконавців. Запровадження медіації на стадії виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів може стати потужним інструментом для стимулювання добровільного їх виконання (стор.17). Відповідно дослідження різних аспектів впровадження процедури медіації в процесі виконання судових рішень є актуальним як з точки зору правової доктрини, так і практики правореалізації та правозастосування.

Дослідженню зазначених проблем приділяли увагу низка науковців. Слід виокремити роботи таких науковців, як О. Верба, У. Воробель, А. Гайченко, Г. Єрьоменко, О. Кармаза, Р. Карпенко, Н. Кінаш, Н. Мазаракі, Ю. Притика, О. Спектор, Т. Степаненко та ін. Зважаючи на важливість наукових досліджень указаних авторів, водночас можна стверджувати, що низка питань залишається невирішеною. Відповідно в умовах становлення законодавства у сфері медіації, ураховуючи, що Закон України «Про медіацію» прийнято наприкінці 2021 року, проблеми, котрі досліджуються автором в дисертації, беззаперечно, викликають неабиякий інтерес

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується також тим, що дисертацію виконано відповідно до плану наукових досліджень «Концепція розвитку адміністративного, адміністративно-процесуального права та фінансового права в умовах євроінтеграції» (на 2016–2020 рр.), загально університетської теми науково-дослідних робіт «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538) та теми науково-дослідних робіт кафедри адміністративно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ:

«Забезпечення прав, свобод і інтересів людини в сучасних умовах адміністративно-правовими засобами» (державний реєстраційний номер 0121U109272). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 29 жовтня 2024 р. (протокол № 4). У вступі до дисертації і в самій роботі, що рецензується, К. Л. Карашук наведені і інші обґрунтування актуальності обраної теми дисертації, дублювати які немає необхідності у даному відзиві.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій зумовлюється належним науковим ступенем та високим рівнем обґрунтованості висновків й результатів дисертаційного дослідження.

Перш за все вважаю за необхідне зазначити про те, що ознайомлення із змістом дисертації дозволяє офіційному опоненту прийти до висновку, що опанування предмету дослідження не стало б можливим без використання іншомовної наукової літератури. В даному аспекті слід зазначити наукові здобутки, оприлюднені у вітчизняній та закордонній правничій літературі щодо дослідження кола питань, пов'язаних з нормативною регламентацією того чи іншого аспекту впровадження процедури медіації в процесі виконання судових рішень як у законодавстві України, так і законодавстві країн ЄС.

Також слід окремо наголосити, що текст дисертації в повній мірі відповідає меті дослідження, яка співвідноситься із поставленими задачами, а назва роботи відповідає її змісту. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій обумовлюється належним володінням основними положеннями теоретичних знань та навичок з питань предмету власної дисертації. Остання, в свою чергу, містить нові науково-обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, котрі виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для правової галузі знань.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій пояснюється також досвідом роботи здобувача наукового ступеню в сфері медіації у виконавчому провадженні.

Обґрунтованість наукових положень обумовила формулювання висновків і рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта. Особливу увагу варто звернути на наступні теоретичні положення та висновки, сформульовані автором.

Так авторкою встановлено, що виконуваність угоди, укладеної за результатами медіації, є запорукою дотримання балансу приватних і публічних інтересів у процедурі медіації, що уможлиблює підвищення її ефективності.

Також варто позитивно оцінити здійснену дисертанткою спробу визначити місце медіації в системі права, зокрема надавши їй статус комплексного міжгалузевого інституту – механізмом захисту права, організованою сукупністю правил, породжених об'єктивним правом держави, які утворюють своєрідні межі, визначені правом для розвитку певного елемента суспільного життя.

Дисертантка обґрунтовано, на нашу думку, доводить, нагальність створення і ведення реєстру приватних виконавців-медіаторів. Також наводить аргументи щодо доцільності затвердження державного стандарту медіації у виконавчому провадженні.

Дисертації притаманні і інші, не менш цікаві висновки, зроблені К. Л. Каращук в результаті дослідження.

Отже, ступінь наукової новизни проведеного дослідження, сформульованих у ньому положень, висновків та рекомендацій, повністю відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій.

У висновках до дисертації в цілому здобувачка чітко та повно в логічному сенсі виклала основні здобутки власного дослідження.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється, перш за все, належною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях К. Л. Каращук у фахових наукових виданнях України, в опублікованих тезах доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях. Наукові здобутки

автора підтверджуються та повною мірою відображаються в її наукових публікаціях.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Дисертаційному дослідженню, що рецензується, притаманні і деякі дискусійні положення, з якими важко чи не можливо погодитись.

Так, підрозділ 1.2. «Гене́за правового регулювання інституту медіації» переобтяжений, на нашу думку, історичним матеріалом, який фіксує розвиток відносин, пов'язаних із посередництвом у конфліктах починаючи з IV тис. до н. е. у шумерській цивілізації до середини XX ст. (с. 56 – 75). Натомість у роботі бракує відомостей про розвиток на українських землях інституту виконавчого провадження, які б у свою чергу свідчили про об'єктивну потребу застосування медіації у відносинах, що виникають при виконанні рішень судів та інших органів (посадових осіб), що підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку.

У підрозділі 2.2. «Особливості процедури медіації в ході виконавчого провадження» авторка обґрунтовує пропозиції про внесення змін до законодавства України щодо інтеграції медіації та розвитку медіативної практики, ґрунтуючись на власній експертній думці. На нашу думку, підрозділу бракує міркувань, які б були засновані на доказових, науково обґрунтованих дослідженнях (які б, наприклад, підтверджували ефективність медіації в порівнянні з іншими способами врегулювання спорів у певних категоріях проваджень, прогнозували б імовірність досягнення згоди в певних випадках, доводили б ефективність застосування медіаторами певних технік, обґрунтовували б можливість ефективного проведення процедури медіації особами, які мають спеціальну підготовку (або не мають такої)). На наше глибоке переконання, авторці доцільно в подальшій науковій роботі провести правові експерименти, щоб отримати достовірні науково обґрунтовані дані щодо зазначених вище питань.

У підрозділі 3.2. «Перспективи розвитку законодавства України про медіацію у виконавчому провадженні» було б доцільно провести критичний аналіз

різноманітних ініціатив щодо змін законодавства про медіацію, які у великій кількості сьогодні пропонуються експертним співтовариством для вирішення проблем, які стоять на шляху розвитку медіації в Україні. Доводиться констатувати, що обґрунтування запропонованих змін у кращому разі обмежене емпіричним досвідом медіаторів та організацій, які надають медіативні послуги, часто використовуються дані із суміжних наук. Іноді пропозиції щодо зміни регулювання у сфері медіації висуваються експертами із суміжних галузей, які не мають необхідних знань у медіації, а самі пропозиції не є достатньо аргументованими.

Вищевказані спірні, з точки зору опонента, твердження і висновки авторки не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка в цілому має самостійний і творчий характер.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Вищенаведені спірні положення мають дискусійний характер і не впливають на належний рівень дисертації на здобуття наукового ступеню доктора філософії в галузі права, що рецензується. Спірність окремих положень, про які мова йде вище, притаманна будь-якій творчій роботі, зокрема науковій роботі, представленої на здобуття наукового ступеню доктора філософії із зазначеного напрямку дослідження. Тому автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук науково-аргументованих відповідей на висловлені запитання та спірні положення даної роботи.

Зміст дисертації в повній мірі відповідає її назві. Сама робота відповідає встановленим вимогам, була оприлюднена у належні терміни. Знайомство із науковою працею К. Л. Каращук, належне використання автором наукових джерел у тексті дисертації, в тому числі іншомовних, дозволяє прийти до висновку про відсутність у дослідженні як привласнення авторства чи чужого твору науки та випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора, так і відсутність порушення інших елементів академічної доброчесності.

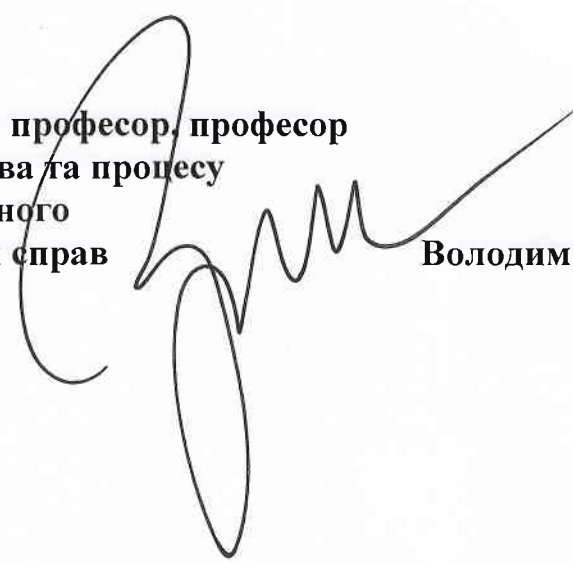

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження К. Л. Карашук «Медіація у виконавчому провадженні», котре подано на здобуття освітнього (і водночас першого наукового) ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 р. Ознайомлення з дисертацією К. Л. Карашук свідчить про доцільність присудження їй спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії в галузі права, оскільки вона набула теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності, оволоділа методологією наукової діяльності, а також здійснила власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Рівень виконання здобувачкою наукового ступеня поставленого наукового завдання є належним.

На підставі викладеного вважаю, що здобувачка вказаного наукового ступеня К. Л. Карашук заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, а її дисертація заслуговує на позитивну оцінку з боку спеціалізованої вченої ради.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного
університету внутрішніх справ**

Володимир КРОЙТОР